

3. Правила етичної поведінки державних службовців (досвід країн Європейського Союзу та США): інформаційна довідка. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29069.pdf>.

4. Литвинский Д. Иммуниет иностранных государств от взыскания во Франции. Новый французский закон Сапэн 2. 2017. URL: https://zakon.ru/blog/2017/1/31/immunitet_inostrannyh_gosudarstv_ot_vzyiskaniya_vo_francii_novyy_francuzskij_zakon_sapen_2.

5. Трепак В. Система заходів антикорупційної діяльності у розвинутих країнах світу. *Публічне право*. 2016. № 1 (21). С. 193–201.

Джафарова Олена В'ячеславівна,

професор кафедри адміністративної діяльності поліції Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ІНСТИТУТ ВИКРИВАЧІВ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

У чинному українському антикорупційному законодавстві з імплементаційними основними положеннями конвенцій ООН і Ради Європи, рекомендаціями Групи держав Ради Європи проти корупції основну увагу акцентовано на функціонуванні інституту викривачів – осіб, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції або інформують про порушення вимог антикорупційного закону. Вагомим чинником у подоланні корупції є ставлення суспільства до цієї проблеми, але результати досліджень засвідчують, що значна частина населення не кваліфікує певні види поведінки як корупційні [1, с. 8]. Такий стан пояснюється високим ступенем лояльності населення до фактів корупції, засудженням фактів повідомлень про корупцію як поведінки, яка суперечить етичним нормам, страхом бути покараним за повідомлення про підозру в корупції. Ризик корупційних проявів значно зростає в середовищі, в якому особи, які повідомляють про корупційні порушення, не отримують підтримки та захисту суспільством і державою. Варто звернути увагу, що на міжнародному рівні питання щодо захисту інституту викривачів у сфері запобігання та протидії корупції передбачено у ст. 22 Кримінальної [2] та ст. 9 Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією [3].

Безпосереднє звернення до Конвенції ООН проти корупції дає можливість вказати, що держави-учасниці повинні передбачити можливість включення до своєї внутрішньої правової системи належних заходів для забезпечення захисту будь-яких осіб, які добросовісно та на обґрунтованих підставах повідомляють компетентним органам про будь-які факти, пов'язані зі злочинами, передбаченими цією Конвенцією, від будь-якого несправедливого поводження.

В той же час, більшість країн світу питання захисту осіб, які повідомляють про вчинення корупційних порушень, мають законодавче врегулювання на рівні спеціальних законів. Відповідно до правової регламентації цього питання, захисту підлягають викривачі, які повідомляють не лише про вчинення корупційних, але й інших порушень внутрішнього законодавства країни. До таких країн належать, зокрема, Сполучені Штати Америки, Канада, Австралія, Велика Британія, Японія, Південно-Африканська Республіка, Республіка Сербія тощо. В той же час, світові стандарти у сфері захисту викривачів свідчать про те, що кожна держава самостійно вибудовує цей захист з урахуванням особливостей національного законодавства та системи права [4, с. 22].

В той же час, в нормах законодавства України щодо запобігання та протидії корупції протягом останніх років мало безпосереднє закріплення інституту викривача, але зверталась увага на особу, яка добросовісно, за відсутності корисливих мотивів, мотивів неприязних стосунків, помсти, інших особистих мотивів, повідомляє про порушення вимог Закону іншою особою, а у подальшому у Законі України «Про запобігання корупції» присвячено цілий розділ питанням їх захисту.

Варто звернути увагу, що інститут викривача є по суті реалізацією права громадян на звернення, яке закріплено в ст. 40 Конституції України та Закону України «Про звернення громадян», оскільки, право на звернення є важливим конституційно-правовим засобом захисту та однією з організаційно-правових гарантій дотримання прав і свобод громадян.

Особливість суб'єкта звернення полягає в тому, що особа повинна перебувати у правовому зв'язку з установою чи посадовою особою, яка безпосередньо здійснює публічно-владу діяльність (безпосередньо працює на підприємстві установі, організації; мала намір вступити на службу (роботу) чи звільнена зі служби тощо).

У чинному Законі України «Про запобігання корупції» чітко визначено, що викривач – це особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою [5]. В той же час, питанню державного захисту осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, присвячено лише сім пунктів статті ст. 53 Закону. Такий підхід законодавця до надзвичайно важливого питання захисту викривачів призвів до недостатнього розвитку зазначеного інституту в Україні. Адже викривачі наражаються на небезпеку, оскільки вони ризикують кар'єрою, особистим добробутом і навіть життям заради викриття корупції та інших суспільно небезпечних діянь. Водночас реальний захист викривачів може гарантувати тільки чітко виписаний нормативно-правовий акт, систематизовані положення якого дозволять створити дієвий механізм для розкриття суспільно необхідної інформації. Саме такий шлях вбачається оптимальним при

вдосконаленні правового регулювання суспільних відносин щодо запобігання корупції, зокрема, при розкритті інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам. Це дозволить викривачам стати найбільш надійним та ефективним джерелом інформації про зловживання з боку влади [6, с. 27].

В умовах сьогодення, є слушним розроблення Національним агентством з питань запобігання корупції проекту Закону України «Про захист викривачів корупції», який визначає правові та організаційні засади державного захисту викривачів корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».

У Проекті Закону деталізовано поняття «викривач» та введено поняття «прирівняні особи», які для цілей цього Закону прирівнюються до викривачів (близькі особи, члени сім'ї викривача, особи, які не здійснювали повідомлення про корупцію, але брали участь у виявленні, запобіганні, припиненні або розкритті таких порушень, крім працівників правоохоронних органів та осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення). У законі закріплено чіткий критерій – наявність «обґрунтованого переконання» для визначення кола осіб, які підпадають під дефініцію «викривач» і мають відповідний правовий захист. Викривач має уважно ставитися до інформації, яку повідомляє, та пам'ятати, що він надає інформацію на власний розсуд і відповідальність. Викривач має бути обґрунтовано переконаний у тому, що інформація, яку він повідомляє, є достовірною, інакше йому не буде надано державний захист, у тому числі якщо він не доклав зусиль, щоб перевірити достовірність інформації, маючи таку можливість. Слід також урахувати критерій обґрунтованості переконання особи в достовірності інформації про корупційне правопорушення, а саме: вжити особою заходів з метою отримання доказів корупційного правопорушення, про яке повідомляється; пріоритет публічного інтересу особи, яка повідомляє про порушення, над особистою образою.

В той же час, основними напрямками реалізації державної політики у сфері захисту викривачів повинно бути: 1) формування у суспільстві атмосфери нетерпимості до проявів корупції та позитивного ставлення до викривачів; 2) запобігання переслідуванню викривачів у зв'язку з повідомленнями про корупцію; 3) надання правової та іншої допомоги викривачам та прирівняним особам; 4) проведення постійного моніторингу виконання актів законодавства у сфері захисту викривачів; 5) періодичний перегляд законодавства у сфері захисту викривачів та його постійне вдосконалення.

Реалізація вищезазначеного, буде сприяти захисту інституту викривачів, як одного із дієвого чинника у запобіганні та протидії корупції в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції: матер. круглого столу (Київ, 2 листоп. 2018 р.). Київ : НАВС, 2018. 174 с.
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/994_101.
3. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/994_102.
4. Бурак М. В. Міжнародний досвід у сфері захисту викривачів. Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції: матер. круглого столу (Київ, 2 листоп. 2018 р.). Київ : НАВС, 2018. С. 20–22.
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>.
6. Герасименко Л.В. Генеза правового захисту викривачів в Україні. Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції: матер. круглого столу (Київ, 2 листоп. 2018 р.). Київ : НАВС, 2018. С. 26–27.

Джу́жа Олександр Миколайович,

головний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Тичина Дмитро Михайлович,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ВІКТИМОЛОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ КОРУПЦІЇ

Корумповані мережі тісно пов'язані з організованою злочинністю [1, с. 198]. Ресурси, отримані у результаті експорту металів, функціонування транспорту, зв'язку, енергетики, лісового господарства, оптової торгівлі і фінансування військових замовлень Збройних Сил і т.п., розподіляються за схемами корупційних мереж.

До складу корупційних мереж належать:

- комерційні та фінансові структури, що реалізують одержані вигоди, доходи, пільги;
- державні службовці, які забезпечують відповідні рішення;
- силове прикриття (кришування) з боку корумпованих працівників органів Міністерства внутрішніх справ України [2, с. 39], Служби безпеки України [3, с. 13], прокуратури, фіскальної й фінансової служби та інших силових відомств.

На вищому рівні розробляються схеми проведення спеціальних операцій, для чого проводяться спільні наради, як напівлегальні, так і нелегальні. Найбільші корупційні мережі належать Міністерству